

JÓ SZÍVVEL MONDOM

Beszélgetés B. Gelencsér Katalinnal I.

„Az ember miközben magát bontja ki,
folyton a világon a szeme, a világban a szíve.”

(Németh László)

Bálványosi Kálmánné dr. Gelencsér Katalin 2007 januárjával ténylegesen nyugdíjba vonult. Elbúcsúzott a kulturális igazgatástól, el a több évtizedes pedagógiai munkától és a művelődésszervezéstől.

Arról, aki több évtizedet tölt el a magyar kulturális élet különböző vonulataiban – s mindenütt csúcsokra kapaszkodik –, aligha hihetjük, hogy a továbbiakban nem munkálnak benne szakmai szándékok, de azt sem, hogy a maradéknak nincs termiválója azokkal a teljesítményekkel, az abból kirajzolódó feladatokkal, amelyeket, úgy mond, maga mögött hagyott.

A vele készített interjú során szakmai pályafutásának markáns területeiről kérdeztem: az oktatási tevékenységéről, amely a tanító-ságtól az egyetemi képzésig terjedt; a művelődésszervezésről, amelyet intézményes háttérrel is, de civilszervezeti alapon is végzett; a kulturális igazgatásról, amelynek során egyik főszereplője volt az 1997-es kulturális törvény előkészítésének és a főszereplője a szakmai továbbképzési rendszer kidolgozásának, az erről szóló jogszabályi háttér megteremtésének; a tudományos munkáról, amelynek egyik legfontosabb eredménye az általa szerkesztett Művelődéstörténet; és a szociális tevékenységről, illetve a karitativitásról, amely megjelent szervezeti háttérrel, de a „legmagánabb” szférájában is sokunk életének.

A beszélgetésnek sajátos ritmusa volt. A kérdésekre adott válasz többnyire körbeült egy-egy másik fontos témát. Az áradó mesélőkedvből, a rengeteg információból és a „hozzáadott” érzelmi - hangulati többletből szőtt szöveg kerül most a Szín olvasói elé.

Kálóczy Katalin: Még tudományos publikációidban is állandóan jelen van a líra. Bízva abban, hogy a dolgok természetes rendje szerint innen is a közművelődéshez visz a beszélgetés, először erről kérdezek: ki a kedvenc költőd? S életednek melyik szakaszában érintett meg úgy a líra, hogy azután mindvégig kísérőd maradt?

Gelencsér Katalin: 1959-től számíthatjuk. 1954-től 1959-ig tanultam az Eötvös József által 1868-ban alapított tanítóképző középfokú tagozatán, amely aztán 1960-ban meg is szűnt. Már itt is a népművelés speciális kollégium hallgatója voltam. A régi norma szerint a néptanítóknak a falu minden fontos ügyében tájékozottnak kellett lenniük. Kiváló népművelési ismereteket szereztem abban az időben. (Még Ibos Ferenc¹ is tanított bennünket, ami egészen különleges, mert akkor már valami lótsz-faktusz² volt a pártközpontban!) Az első tanítói állásommal

Pusztazámorra kerültem, ahol összevont osztályokkal dolgoztam. De még az orosz is én tanítottam, jóllehet alig tudtam oroszul. Csak az általános iskolai tanulmányaimból tudtam építkezni, mert a középiskolai tanítóképzős tanárunk, egy, a Bajkál-tó mellől származó partizán felesége, sem oroszul, sem magyarul nem tudott – úgyhogy „eltöltöttük az időt”.

Vannak pusztazámori fényképeim: mezitlábas, felső tagozatos gyerekek között állok, akik olyan nagyok, mint én. Talán öt centivel vagyok magasabb náluk.

Kálóczy Katalin: Hol van Pusztazámor?

Gelencsér Katalin: Pest megyében van. Sósút után, ahol Habsburg György építtetett magának egy rezidenciát, így aztán mára az akkor 800 lélekszámú, igen szegény Pusztazámor elegáns helyé vált. A Barcza-kastélyban, abban az épületben, amelyben Pusztazámoron később, másodjára tanítottam, Öreg Tölgy néven fogadó működik, és ma a budapesti elit zárt esküvőit rendezik benne. Divatos hely lett. Nekem még megvan az a felvételem, amelyen a hétágú „öreg tölgy” alatt ülök 32 olyan gyermekkel, akiket az összevont osztályban elemi ismeretekre kellett tanítanom.

Nagyon jó kollegáim voltak ott. Hihetetlenül sokat tanultam tőlük. Mit kell tenni, hogy meghallgassanak a gyerekek, és rád figyeljenek? Hogyan lehet szelíden csendet és rendet teremteni az osztályban? Hogyan lehet a témakör iránt érdeklődést kelteni?

Kálóczy Katalin: Pedagógus akartál lenni?

Gelencsér Katalin: Pedagógus akartam lenni. Négyen vagyunk testvércék. Elsőgenerációs értelmiségi vagyok. Az egész családból én lettem egyedül felsőfokú végzettségű ember. Édesapám egy épületanyag-fuvarozó vállalatnál volt gépkocsivezető – és hihetetlenül büszke volt rám. Édesanyám fiatal lány korában egy mánás származású hölgnél volt mindenek, később betanított munkásként dolgozott Kelenföldön, a FRAMA-ban, a francia - magyar textilgyártó cégnél. Gyönyörű volt. Van felvétel róla, amelyen olyan szépséges és elegáns, amilyen én sohasem tudtam lenni, mert valahogy mindig megmaradtam ebben a tanító néni, proletár állapotban. Nem tudom jobban megfogalmazni. Ugyanabban az életkorban anyám az elegáns, gyönyörű nő, én meg a tanító néni, a sok évszázados hétágú tölgyfával meg egyebekkel. Azt is csodáltam édesanyámban, ahogyan öregedett. Harminc körül járhatott, amikor én megszülettem, és 44 éves koráig anyai is maradt. Aztán 44 éves korában egyszer csak valóban 44 éves lett, és attól fogva 64 éves koráig 44 éves maradt. Elementáris életerő volt benne, lehetetlen körülmények között nevelt fel és iskoláztatott négy gyereket, ami nem volt egyszerű feladat. Sokszor éhezünk...

1959-ben tehát Pusztazámorra kerültem, és egyúttal a népművelés mezejére is léptem. Négyen voltunk pedagógusok és egy igazgató. Fordulatos életet éltünk. Létrehoztunk egy amatőrt

¹ Ibos Ferenc (1922-1990.) 1954-től a Népművelési Minisztérium színházi főosztályának a helyettes vezetője, 1956. okt. 1-jétől a Népművelési Minisztérium Tanácsai Osztályának vezetője. 1958-tól 1968-ig a Népművelés c. lap szerkesztője. Az 1960-as években az ELTE bölcsészeti karának népművelési tanszékén tanított. Több egyetemi jegyzetet és tankönyvet írt művelődésselmélet, művelődéspolitikai témában. 1968-1971 között a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Agitációs-propaganda Osztályán a központi napilapok referense volt.

² tótumfaktum

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

színelőadást, amelyben én orosz hadnagyot játszottam 18 évesen, 42 kilósan. Beöltöztettek és bajuszt is pödörítettek rám. Valamilyen rejtett jelenetben léptem a színpadra, két osztály és a falu színe-java is ott ült a nézőtérben. Ez a közönség megjelenésekor úgy röhögött, hogy nem lehetett folytatni az előadást. Persze én magam is. Az egész dolog nem volt hiteles, talán erről jutott eszembe, hogy mégsem ez jelentheti a népművelést, ezért hát beadtam a jelentkezésemet az ELTE Bölcsészettudományi Karára.

Kálóczy Katalin: Honnan jött a pedagógus szakma iránti érdeklődés?

Gelencsér Katalin: Én szerintem ez egy adottság. Mindig elcsodálkoztam azon, hogy a tanítás során magától értetődően fogadtak el hiteles embernek. Egyszerűen a humánus szándékaimban és a hangomban lehet valami közvetítő erő.

Kálóczy Katalin: Lehet ezt szuggesztivitásnak nevezni?

Gelencsér Katalin: Lehet annak is. Nem tudom. Később is, amikor ismeretterjesztő előadásokon megszólaltam, sokszor megállt a levegő. Elhangzott öt mondat és mindenki rám figyelt. Nem tudom, mitől van ez. Férjemtől kérdeztem, aki mindig elvitt ezekre a rendezvényekre, hogy érti-e, miért szólalnak meg és kérdeznek valamit tőlem az emberek, amikor véget ér egy 30 perces, 45 perces előadás. Én már semmit sem kérdeznék, de ők igen. Máig nem tudom megfejtetni.

Kálóczy Katalin: A tanítványaidat nem faggattad erről?

Gelencsér Katalin: Nem. A tanítványaim magától értetődőnek vették, hogy a jó tanár az jó tanár: vagy érdekes, amit mond, vagy nem, vagy járunk az órájára, vagy nem. Ez a felsőoktatásban teljesen magától értetődő volt. De a középiskolában is voltak ezzel kapcsolatos élményeim. Kiváló tanítványaim voltak. A gimnáziumban két osztály volt évfolyamonként. Az „a” osztály volt a „megőrző”: a gyerekek szerelmeskedtek, éltek az életet, mindenféle történet velük. Imádtam nekik irodalmat tanítani. Hihetetlen egyéni érzelmeikkel, finoman rezonáltak a művekre, nem irodalomtörténetet tanítottam nekik, hanem műveket, verseket. Itt térnék vissza az első kérdésemre. Úttörővezetőként, ifjúsági felelősként mindig feladatomban volt az iskolai ünnepségek szervezése, de akkoriban nem kifejezetten a magyar irodalom remekműveit kellett megjeleníteni. Ekkor már én állítottam össze a műsort, én választottam ki az előadó gyerekeket is. Tehetséges, szuggesztív erejű versmondókat találtam, akik aztán különböző pályákra kerültek, lett belőlük agrármérnök, közgazdász stb. Olyan szép hangjuk volt, és olyan jól tudták átadni a lírai gondolatokat és érzéseket, hogy számomra gyönyörűség volt kiválogatni a megfelelő verseket egy-egy Ady-ünnepségre, március 15-ére, akkor még november 7-ére is, vagy Gödöllő főlészabadosulása alkalmából. Ekkor lett intenzívebb a kapcsolatom a lírával.

Gödöllőre úgy kerültem, hogy 1965-ben férjhez mentem Bálványosi Kálmán villamosmérnökhöz. Az Öreghegyen épült televíziós átjátszó állomáson kaptunk szolgálati lakást. Ennek az objektumnak a férjem volt egy ideig a vezetője. A tévétoronyban laktunk 20 évig, 1985-ig. Onnan jártam a gödöllői Török Ignác Gimnáziumba tanítani. Gyönyörű időszak volt. Az a hegyvonulat, amelyen a tévétorony állt, a Duna és a Tisza folyók választóvonalai. Akkor kelt a nap, amikor munkába indultam, a napfelkelte gyönyörű színei fantasztikus élményekkel

ajándékoztak meg. Az épület ma az egykori tulajdonosaiké, a Salvatore nővéreké³. Egy óra 10 perc alatt értem az iskolába.

Az iskola által rendezett kulturális események sokat jelentettek az iskola rangjának megítélésében. Az egykori község, 1966-tól pedig egyetemi várossá lett település számára az elit kultúra megjelenítését tette lehetővé. Mivel az intézmény egyházi épületben működő gimnázium volt, a politikai elit mindig gyanakodott rá. Nem volt könnyű olyan kultúrát felmutatni ennek az elitnek, amelyik nem egyházi, de értéket képvisel. A magyar költészetben új hullám kelt. Baranyi Ferencsel kezdtük, aki igen népszerű költő volt, szerelmes versei révén, Gödöllőhöz érzelmiileg kötődött. Mellette Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky verseit szavalták a mi középiskolás fiataljaink. Nekem gyönyörűséget okozott, amíg kerestem a megfelelő verseket egy-egy ilyen ünnepségre, amely rendezvény – zenével együtt – maximum 35 percig tartott. Kiváló matematikatanár kollegám, aki egyházi gimnáziumban végzett, nagyszerű zenei adottságokkal rendelkezett. Ketten állítottuk össze a verseket és a zenét, Chopinétől Bartókéig. A gyerekek lelkesen élték át. Örültek, hogy részt vehetnek az előadásban, jó is volt mindenkinek.

Az ELTE-n 1969-ben végeztem történelem - népművelés szakon, utána pedig egy darabig a gödöllői közigazgatásban dolgoztam. De az új tanácselnökkel sehogy sem tudtunk együtt létezni. Humanista, jó ember volt Sinka Imre, a gimnázium igazgatója, aki meghívott, hogy menjek a gimnáziumba magyart és történelmet tanítani, pedig még nem volt magyar szakos diplomám. Nyolc évig tanítottam a gimnáziumban, ebből az utolsó két évben már bejártam az ELTE BTK népművelés szakára művelődéstörténetet tanítani – délutánonként, esténként. Nagyon jó volt ez a nyolc év. Két gyönyörű osztályt indítottam el. Az egyiknek – őket harmadikos korukban kaptam – én voltam már a harmadik osztályfőnöke. Röhögtek is a gyerekek: na majd engem is „kinyírnak”. Mondtam: na, na! Kössék fel a gatyájukat, mert az nem megy olyan könnyen. Gyönyörű élettem volt velük. Ragyogó irodalom- és nyelvtanárok, közgazdászok, agrármérnökök kerültek ki közülük. Például Duffek Mihály, aki ma Debrecenben a Zenei Egyetem dékánja. Hihetetlenül tehetséges volt ez az osztály. Angolt tanultak heti 8 órában, szemben a „megőrző”, a heti két órában latint tanuló osztállyal. Ha a szakfelügyelet jött, akkor a „b” osztályba vittem őket, mert ott minden adatot pontosan tudtak, az „a”-sok viszont gyönyörűen tudtak szavalni, személyessé, magánélményüké tették a műveket. Nagyon jó volt ez az élet nekem. Közben elkezdtem a magyar szakot, és még nem fejeztem be, amikor elindult a gimnáziumban a középfokú óvónőképzés. Lelkesen utána vettem magam. Mondtam az akkori – velem egyidős – igazgatómnak, aki nem szeretett (bizonyára okkal), mert „kekecnek” meg tudóskodónak, effélének tartott, hogy szeretnék pedagógiát tanítani ezeknek a gyerekeknek. Azt gondoltam, át tudnám nekik adni az általam hozott, középfokon tanult pedagógiai kultúrát. Ezért az ELTE BTK pedagógia szakára is beiskoláztak. Ez a gödöllői gimnáziumból való eljövetelem előtt egy évvel történt.

³ Congregatio Filiarum a Sanctissimo Salvatore. Főbb célkitűzése: betegek ápolása, öreg elhagyott emberek felkeresése és gondozása, ifjúság nevelése alsó fokon, árvák felkarolása. Meghívás folytán kerültek Bécsbe, ahol árvaházat alapítottak, és egyházi engedéllyel önálló anyaházat létesítettek „Legszentebb Üdvözítő Leányai” néven.

A pedagógia szakon nagyon sok, óvónőképző szakközépiskolában tanító kollegával kerültem össze, kb. 45-en lehettünk. (Volt egy olyan pedagógiatanárunk, aki mindannyiunk nevét tudta, de még a hallgatók „anyja nevét” is. Ezt én nagyon irigyeltem tőle... Szeretetre méltó teremtés, aki lebilincsel ezzel a személyesség szisztémájával, amelynek azonban semmi köze sem volt ahhoz, amit tanított.)

Ez a középiskolai nyolc év volt életem egyik legboldogabb korszaka. 14-18 éves korban a gyerekekből még bármi lehet, és ha belé látod, vagy fölismered benne azt a különleges adottságot, amelytől ő csakis ő, szárnyakat tudsz adni neki. Nem kell hajtani, ő hajtja maga magát. Te csak próbáld utolérni, hogy fokozd a teljesítményét, mert a tehetséges gyerekekkel dolgozni nem könnyű. Az átlagos tanár, évente 120-150 tanítványával, beállítódik a középzerre: „le kell adni az anyagot”, nem feltétlenül megtanítani, a gyerek adottságait maximálisan kihasználva. Ezt én sohasem fogadtam el. Nem mindig tudtam maradéktalanul megfelelni az általam támasztott követelményeknek, de a tehetséges gyerekekre, a gyerekekben lévő tehetségre mindig nagyon figyeltem. Ezért méltányoltam a legrosszabb kölyök teljesítményt is. (Volt egy olyan tanítványom, akinek az édesapja kőműves volt, az édesanyja valószínűleg segédmunkás, „proletár” származású, ennek tekintetben magamat is. Gatyás Szabó – ragadványneve társaitól származott, mert mindig kilógott az inge a nadrágjából – kiváló esze révén került az angol szakos „b” osztályba, egyetemi tanárok, gödöllői tanárok, a városi elit gyerekei közé. Az egyik matematikaórán senki sem tudott megoldani egy feladatot. Szabó Istvánt, mivel jelentkezett, kihívta a tanárnő, hogy írja föl a táblára a megoldást. István kiment és eszerint cselekedett. A tanárnő nem akart hinni a szemének, elkérte a füzetét, hogy megnézze, honnan vette a megoldást. István vonakodva odaadta. Volt a füzetben magyar, volt orosz, volt kémiafeljegyzés és sok-sok szórakozásból készített rajz, valamint az amőba játékok tömege. A matematikai megoldás nem. Azt csak úgy fölívta a táblára. Simán fölvettek a szentendrei Katonai Főiskolára, páncélos katonatiszt lett belőle. De visszahúzta őt a család, „örökség”. Szentendrén beleszeretett egy kőműves lányába, így megszakította katonai karrierjét. Máiig sem tudjuk, hova lett, mi történt vele. Valószínűleg összezilálódott az élete. Legendásan tehetséges figura volt. A legvidámabb sztoriknak, ötleteknek, történeteknek Szabó István állt a középpontjában.)

A magyar és a pedagógia szakot is elvégezvén, összesen 12 évig tanultam az ELTE bölcsészkarán. A legtöbb információt, felismerést, revelációt a népművelés szakon kaptam. Alapvetően meghatározta a világképeimet, az életszemléletemet, a kultúrára lehetőségciről, az emberi életben betölthető szerepéről valott nézeteimet, a hozzá való, hitemmé vált viszonyomat.

Kálóczy Katalin: Kik tanítottak?

Gelencsér Katalin: Mi a népművelés szak első tantervi rendszerét tanultuk, amikor az volt a nézet, hogy a népművelőket ki kell művelni természettudományosan és társadalomtudományi területen is, hogy konyítsanak valamit az adott kulturális élet legnagyobb rendszereihez. Nagyon jó tanári gárdánk volt a népművelés szakon (is): Oláh Gyula matematikát, Fáy Gyula fizikát, Hoffmann Tamás néprajzot, Radnai Béla pszichológiát, Kontra György biológiát, Egyed László geológiát, Poszler György esztétikát, Erdei Grúz Tibor kémiát, Szántó Tibor szociológiát, Hahn István vallástörténetet, Mezei Éva színházi kultúrát, Aradi Nóra képzőművészetet, Nemeskürty István

filmkultúrát, Fasang Árpád zenei ismereteket, Kiss Jenő könyvtári alapismereteket, Dömötör Tekla folklórt, Maróti Gyula a művészeti nevelés kérdéseit, Márványi György a rádiós és tévés ismeretterjesztés módszereit, Ibos Ferenc művelődésméleletet, Várhelyi Tamás ipari alapismereteket, Karsai Károly népművelési kutatási módszereket tanított. Szóval egy csillagsorozat alatt tanultunk. Matematikából az első menetben megbuktam. Akkor már az érdi iskolában tanítottam. Egész nyáron gyakoroltam, írogattam a táblára Schrödinger és Louis de Broglie egyenleteit, hogy a pótvizsgán a tanár úrnál jó pontot szerezzek. Egyébként is legendás időszak volt ez. Képzeld el, hogy reggel fél 6-kor keltem. 6 óra 20-kor ment a busz Pusztazámorra. Mindig loholva értem el. A tanító nénit megvárjuk, mondták a sofőrök. Már fél 8-ra odaértem, mert később nem volt járat. Visszafelé pedig délután fél 2-kor jött a busz, utána Érdről indultam Budapestre, mivel korengedménnyel felvettek az ELTE esti tagozatára, népművelés - történelem szakra.

Kálóczy Katalin: Miért korengedménnyel?

Gelencsér Katalin: Mert 22 év alatt nem lehetett jelentkezni esti tagozatra. Én 20 éves is alig múltam, amikor megjelentem a Maróti Andor tanár úr⁴ és a Hahn István tanár úr alkotta felvételi bizottság előtt, Szent István államának történetével. Amikor Maróti Andor azt kérdezte, miért akarok én erre a szakra jelentkezni, azt válaszoltam: eljártam az orosz katonát az amatőr színjátszó csoportban, de úgy gondoltam, hogy nem az amatőr színjátszás a népművelés jövője, hanem egy ennél sokszínűbb tevékenység, amit meg szeretnék tanulni. Erre a tanár úr bólintott, és fölvettek az ELTE BTK népművelés szak esti tagozatára. Hetente négyszer – kedd, szerda, csütörtök, péntek – volt tanítás délután 4 órától este 10-ig. (Geológiából is kaptunk stúdiókat. Egyszer, óra után hazafelé menet mellém ült egy idős ember. Az aznapi órai jegyzeteket olvastam, s abból az derült ki, hogy a föld nem gömbölyű, hanem körte alakú. Az öregúr szóba elegyedett velem, és azt mondta, találkozunk legközelebb is, mert őt a dolog érdekli.) Ilyenkor körülbelül negyed 12-re, fél 12-re értem haza, mert még egy órát gyalogoltam hazáig. Reggel pedig korán keltem. Így nézett ki 3 évig az esti tagozatos életem, amikor is 1965-ben házasságot kötöttem.

A Gödöllőre költözést követően már nem lehetett rendszeresen bejárni, mert késő este nem volt buszjárat, ezért átmenetileg levelezőre. Így az én népművelés - történelem szakos képzési időm nem 6, hanem tulajdonképpen 7 év volt. A változástól függetlenül nagyon kellemes volt az évfolyamtársaimmal való kapcsolat. Tömegével voltunk. Zömében a szakmából jöttek, tehát városi, járási, fővárosi, kerületi funkcionáriusok voltak, akik a népművelés irányításával foglalkoztak. De sok olyan is akadt köztük, akik a művelődéstörténetért és az esztétikáért jöttek, vagy azokért a tanárokért, akik ott tanítottak. Korga György festőművész felesége például kifejezetten azért jött, hogy esztétikát tanuljon, de esztétika szakra nem akart járni, mert „normálisabb” végzettséget akart. 1969-ben kaptam meg a népművelő diplomá-

⁴ Dr. Maróti Andor (1927.) 1961. és 1995. között az ELTE Bölcsészettudományi karán tanított. Kezdetben tanársegédi, majd 1964-től adjunktusi, 1976-tól docensi fokozatban. 1970 és 1983 között a Népművelési (Közművelődési) Tanszéki Szakcsoport vezetője. Szaktárgyai: A közművelődés elméleti alapjai, A felnőttoktatás (andragógia) elmélete és módszertana, Művelődésfilozófia. Publikációi főleg az andragógia tárgyköréhez kapcsolódnak.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

mat. Ezekben az években jelent meg az a minisztériumi rendelet, amely bizonyos közigazgatási feladatkörök és igazgatói állások betöltését egyetemi végzettséghez kötötte. Debrecenben és Budapesten is nagyon komolyan beindult a képzés. Ott hamarabb: 59-ben, nálunk, az ELTE BTK-n 61-ben. Én a második, 61/62-es évfolyamba keveredtem bele, a korengedménnyel.

Az akkori tanszéki szakcsoport vezetője Fodor József⁵ volt, aki valamilyen fontos minisztériumi pozícióból került hozzánk. Novák József⁶ tanította nekem a művelődéstörténetet. Meghatározó jelentőségű és hihetetlenül szeretetre méltó teremtés volt. Amíg ismertem, mindig ugyanolyan idős úr külsővel rendelkezett, mint amikor meghalt. Megmaradt ugyanakkor a gyönyörűséges embernek.

Kálóczy Katalin: Melyek voltak a szűk értelemben vett szakmai tantárgyak?

Gelencsér Katalin: Például a népművelés elméleti alapjai. Be kellett vágni. Maróti tanár úr tanította. Egy vékonyka kis könyv tartozott hozzá, A népművelés elméleti alapjai címmel. A népművelés fogalmának meghatározása nyolc sorból állt. A közepén mindig elvitettem. Az első tanszék, Fodor József vezetésével, Maróti Andor tanár úrból és a talán félállású Ibos Ferencből állt, és volt egy félállású tanszéki ügyintéző is. Az ELTE BTK-n háromszor akarták megszüntetni a népművelési tanszéki szakcsoport keretében folyó oktatást, magát a szakcsoportot. Volt egy mélyes ambícióval jellemezhető minisztériumi felelős, aki akkor akarta megszüntetni a szakképzést, amikor a lánykája éppen erre a szakra járt, amit nem is egészen értettünk, de hát nem kell mindent érteni...

Kálóczy Katalin: Politikai oka volt a tanszéki szakcsoport létrejöttének?

Gelencsér Katalin: 1961-ben jelent meg az MSZMP politikai határozata, melynek értelmében a nép kultúrájáért tenni kell valamit. Ebből adódóan már nemcsak nálunk és Debrecenben folyhatott képzés. Pozsgay Imre miniszterisége idején⁷ fölgyorsult a folyamat. Megnőtt az ilyen irányú felkészültség iránti érdeklődés, és először 2 egyetemen (Debrecen, Budapest), később Péccsel már 3 egyetemen, 6 főiskolán, azután 14 tanító-, illetve tanárképző főiskolán indítottak népművelés szakot. Az elhelyezkedési adatokból és a sikeres pályaalakulásból kiderült, hogy ez a szak tanít az emberről, a helyi társadalomról, a társadalom mozgásirányairól a legjobbat.

A tantárgyak kiválasztásában Durkó Mátyás⁸, Maróti Andor vettek részt. Nem voltak egészen kortársak, mert Durkó Mátyás kicsit idősebb volt, de mind a kettő az 1936-38 között elindult művelődési mozgalmakból alkotta meg a maga ideálját a társadalomképről, az emberképről, a szociológiai, az érzelmi -

emberi viszonyokról és a kultúrához, illetve a műveltséghez való viszonyról. Tehát az egész ismerettartalom nem a szocialista jelleg volt a domináns, hanem az ismeretszerzés, a művelődés, az esztétikum, a képzőművészet, az iparművészet, a tanulás, a felnőtt ember tanulása – az utóbbit főként Durkó Mátyás kutatta, Maróti Andor pedig a népművelés andragógiai - pszichológiai közvetítési kérdéseit tartotta fontosnak. Rivalizáltak is egymással, de harmonizált is a tevékenységük. Amikorra a 14 főiskolán létrehozták a szakot, kiderült, hogy az itt végzők alkalmasak polgármesteri titkárnőnek, menedzsernek, pr-menedzsernek, Isten tudja, mi mindennek is, mert annyi mindent megtanultak a társadalomról, az emberről, a kommunikációról. A népművelés szakon tanítottak először tantárgyként kommunikációt, tanítottak először szociológiát, ami akkor még burzsoá áltudománynak számított... Lassan ki is mentek alólunk ezek a szakok, önálló tanszékekké, sőt, minket „gyilkoló” tanszékekké is tudtak válni, mert azt a populáris részt, amelyet ez a szak mindig vállalt, azt az elit kultúra már nem akarta saját feladatának tekinteni. Tudománnyá váltak, és elszálltak a magasba...

1971-ben, Budapesten majdnem meg is szűnt a tanszéki szakcsoport lehetősége az oktatásra, csak a kiegészítő tagozat működött tovább. Utána viszont újraindult 50, 60, 150, eszméletlenül sok hallgatóval, mert nagyon nagy volt iránta az érdeklődés. Nem azért, mert könnyű volt elvégezni, hanem mert érdekes volt. A mindenkori társadalomról szólt. Mégsem tudott a tanszéki szakcsoport tanszékké válni az egyetemen, csak később, a főiskolai karon. Annak ellenére, hogy a legrangosabb egyetemi tanárok oktattak a szakon. Amikor a kari tanács elé került a tanszékké válás kérdése, akkor leszavazták, elhervadt az ügy. Azt gondolom, hogy annak a sok történésznek, bölcsésznek, filozófusnak, akik erről döntöttek, nem volt magyar vidékiség képe, illetve nem akarták azt az ELTE BTK képzési struktúrájába befogadni. A tanszéki szakcsoport mégis megmaradt. 1971-től új tanterv lépett életbe, amely már elmélettel, módszertannal, didaktikával, felnőttneveléssel, művészeti neveléssel stb. foglalkozott. Vagyis nem arra törekedett, mint velünk korábban, hogy a végzős hallgatóknak természeti- és társadalomtudományi áttekintése legyen. Az új struktúrában aztán szívesen tanított minden tanár. Népes volt a jelentkezők tábora, s az oktatás színvonala is a választott tanártól függött. Sok jó tanárt sikerült megnyerni. Elképesztő az a lista, amelyet Maróti Andor tanár úr 75. születésnapjára állítottam össze⁹ arról, hogy ki mindenként tanított a szakon. A szellemi elit jelentős része itt, Budapesten, az ELTE BTK népművelés szakán szerezte első egyetemi diplomáját. Sokan kiegészítették ezt szociológiával, esztétikával, művészet-történettel, néprajzzal, pedagógiával. A tömegkommunikáció, a média szakembergárdája nagy számban itt végzett, mert a rádió és a televízió ismeretterjesztő munkája az ELTE BTK népművelés szakán már kezdettől fogva tantárgy volt, később vált a kommunikációelmélet önálló részévé. Szekfű Andrással, Király Jenővel, Józsa Péterrel¹⁰ – klasszikus értékű képzési színvonalat biztosított.

⁵ Fodor József 1964. és 1970. között az ELTE BTK Közművelődési (Népművelési) Tanszéki Szakcsoport vezetője.

⁶ Dr. Novák József (1910-1986.) művelődéstörténész, a tanszéki szakcsoport megalakulásától 1975-ig óraadó tanárként oktatta a művelődéstörténetet.

⁷ Dr. Pozsgay Imre 1980-1982. között volt kulturális miniszter.

⁸ Dr. Durkó Mátyás (1926-2005.) a debreceni egyetem Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszékének megalapítója és nyugdíjazásáig vezetője. Egyetemi szinten ő kezdett tanítani a népművelésről, amelyet 1962-től sikerült az egyetem fő szakjai közé besoroltatni. Példáját követve alakult ki a népművelés szakos képzés a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán is.

⁹ In: Közművelődés és felnőttképzés. Írások Maróti Andor 75. születésnapjára. Szerk. B. Gelencsér Katalin és Pethő László. Bp., Élethozsig Tartó Művelődésért Alapítvány, 2002. 390-410. o.

¹⁰ Dr. Szekfű András (1941.) médiakutató, főiskolai docens, 1975 és 1981. között az ELTE BTK adjunktusa. Dr. Király Jenő (1948.) egyetemi adjunktus, jelenleg is az ELTE BTK Művészetelméleti és Média-kutatási Intézetének oktatója és kutatója. Józsa Péter (1929-1979.) művészetszociológus, az 1970-es évektől tanította az ELTE BTK-n

Kálóczy Katalin: Mikor, melyik korszakban volt ráhatásod arra, hogy miből álljon össze a népművelés/közművelődés/művelődésszervezés szak tanterve?

Gelencsér Katalin: Nem volt ráhatásom. Én tanársegéd, adjunktus méltóságig vittem 1991-ig az ELTE BTK-n, az ELTE TFK-n lettem főiskolai docens. A képzési irányt, struktúrát – jó érzékkel – döntően Maróti Andor szabta meg. Török Gábor, aki az akkori Népművelési Intézetben dolgozott, azt mondta a népművelést tanító tanárok nyári konferenciáján¹¹, Sárospatakon: Maróti tanár úrnak az a nagy értéke, hogy a zöldcséges kertjét hajlandó fenyőfákkal beültetni. A mondat Poszler Györgyre, Józsa Péterre, Katona Tamásra¹² stb. vonatkozott, nem az állandó főállású tanárookra, hiszen Király Jenő, Bujdosó Dezső, Vankó Ildikó¹³ velem együtt még „kicsik” voltunk. A „nagyok”, akik odajártak hozzánk tanítani, jelentősen megemelték a szak árszínjét. Józsa Pétert a börtönből való kiszabadulása után két héttel alkalmazta Maróti Andor a kommunikációelmélet tanárának. Hihetetlenül fogékony volt arra, amit ma úgy hívunk: minőség. Persze korábban is nagyon nagy emberek forogtak ott, amikor még mi tanultunk: tudós professorok, akadémikusok.

Kálóczy Katalin: Mikor volt az ELTE-n a közművelődési képzés fénykora?

Gelencsér Katalin: A hetvenes évek közepétől, már Maróti Andor irányítása alatt, körülbelül tíz éves időszakban, 1975-től 1987-ig. A nagyon nagyok még ott tanítottak óraadóként, de már „szakmai tekintéllyé vált” a krimikutató Király Jenő, Bujdosó Dezső – aki hol Kantért, hol Schillerért lelkesedett –, odakerült Heleszta Sándor, a Bolíviából hazatért Talyigás Katalin¹⁴ (aki hozott egy sereg olyan dél-amerikai tapasztalatot, amit senki sem tudott, ő pedig nagyon jól hasznosított). Ekkor működött az állandó stáb, tehát a főállásban foglalkoztatott tanárok kara, akik 35-45 év közöttiek voltak, már tudták, hogy mit tanítsanak, tudtak is tanítani, a hallgatókat is szerették, viszonylag jól is ismerték őket.

Kálóczy Katalin: Ennek a csapatnak te is tagja voltál.

Gelencsér Katalin: 1975-től 1977-ig óraadó voltam, akkor vett át az ELTE BTK főállásba, tanársegédnek, s attól fogva egészen 1991-ig ott szorgoskodtam. Nekem szinte minden hallgatóval volt kapcsolatom, azokkal is, akiket korábban nem tanítottam, mert szakmai gyakorlatot kellett nekik szerveznem. A fénykorban évi 500 körüli nappali, esti, levelező és kiegészítő tagozatos hallgató szakmai gyakorlati ügyeiért voltam felelős. Lelkiismeretesen végeztem a feladatomat, a hallgatók nagyon

szociológia és közművelődés szakosokat.

¹¹ A sárospataki konferenciát Dr. Novák József kezdeményezte.

¹² Dr. Poszler György (1931.) egyetemi tanár. 1972 óta tanít az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Szakterülete: esztétika, irodalomelmélet, irodalomtörténet. Dr. Katona Tamás (1932.) történész, műfordító, szerkesztő.

¹³ Dr. Bujdosó Dezső (1942.) ny. egyetemi docens, az ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézetének oktatója és kutatója, F. Vankó Ildikó (1943-2002.) 1975-től az ELTE BTK Közművelődési Tanszéki Szakcsoport tanársegéde, 1981-től adjunktusa.

¹⁴ Heleszta Sándor (1941-1998.) 1971-től az ELTE BTK Közművelődési Tanszéki Szakcsoport tanársegéde, 1976-tól adjunktusa. Tárnyai: szociológia, művelődésszociológia, sport- és szexuálpсихológia. Dr. Talyigás Katalin 1978-tól tanársegéd ugyanott, szaktárgyai: művelődéstörténet, művelődésigazgatás.

örültek, mert abba az intézménybe küldtem őket, ahova menni akartak. Ehhez igen széles körben kellett szervezőmunkát végezni. A fogadó intézmények munkatársai és a hallgatók is kiválóan tartották a szakmai gyakorlatok megoldását. Akkoriban voltak följövőben a kultúraelméleti, művelődésszociológiai kutatások. Egy sereg fontos ember – ma tanszékvezetők, egyetemi, főiskolai docensek – került ilyen módon egy-egy intézetbe. Az ELTE nevében „odanyomathattam” őket. Volt, aki ott is maradt, volt, aki nem. Többen maradtak a Tömegkommunikációs Kutató Intézetben, a Nemzeti Filmarchívumnál vagy másutt, s mára elismert kutató lett belőlük.

Kálóczy Katalin: Milyen alkatú munkás vagy? Aki föl sem néz munka közben, mert viszik előre a feladatok, vagy olyan ember, aki folyton visszanez, mérlegel, kívülről is szemléli saját magát?

Gelencsér Katalin: Nem volt nekem időm visszanezni, mérlegelni. Nem volt időm, mert – akkoriban például – meg kellett tanulnom a művelődéstörténetet. Novák József nagyon megöregedett, és azt mondta, hogy ő már nem akarja tanítani. Azt kérte Maróti Andortól, hogy engem, a történelem - népművelés szakon végzetten hívjon művelődéstörténetet előadni. Így kerültem be a tanszékre először óraadóként, később tanársegédi állásba, 1977-ben.

Kálóczy Katalin: Novák József tanár úr érzekelte, hogy tehetséges vagy, azért választott téged?

Gelencsér Katalin: Azt gondolom, hogy Maróti Andornak volt bennem bizodalma. Egy tünceményes történettel válaszolok: kultúraelméletből vizsgáztunk az egyetemen – akkor még a második emeletre jártunk a Piarista köz 2. második emeletére –, és Maróti tanár úr négyest adott, mert nem olvastam Tugarinovot¹⁵. Mi a véleménye Tugarinovnak a kultúráról? – kérdezte a tanár úr. Fogalmam sincs, mert nem olvastam – vallottam be. Akkor Maróti tanár úr azt mondta: hát jó, akkor a többivel együtt ez sajnos csak négyes. Az ajtó előtt vártam kint a másik két kollegát, akik szintén a tanár úr kultúraelméleti vizsgáján szerepeltek. Mi tagadás, nem szerettük a kultúraelmélet tantárgyat. A tanár urat viszont igen. És akkor kijött Maróti tanár úr s megkérdezte: nem sértődtem-e meg, hogy négyest adott? Mondtam neki: de tanár úr, nem olvastam Tugarinovot. Na jó, jó, mondta és visszament. Ezt a történetet már neki is elmeséltem. Azt gondolom, hogy ő volt az, aki – főként a szakmai gyakorlatok, ügyek szervezése miatt – méltányolta szolgálatkészégemet és adottságaimat.

Kálóczy Katalin: Az első az oktatás, amelyhez érzéked van. A szervezés a második?

Gelencsér Katalin: Igen.

Kálóczy Katalin: Miért éppen téged kértek fel a szakmai gyakorlatok megszervezésére?

Gelencsér Katalin: Ki csinálta volna? El tudod képzelni, hogy ezt Király Jenő csinálja? Vagy Bujdosó Dezső? Heleszta Sándor? Vagy Vankó Ildikó? Mind valamilyen tudományos téma, kérdéskör kutatásának megszállottjai voltak.

¹⁵ V. P. Tugarinov: Az élet és a kultúra értékeiről. In: Forrásmunkák a kultúra elméletéből. Szöveggyűjtemény. Egységes jegyzet. Szerk. Maróti Andor. ELTE-BTK – Tankönyvkiadó, 1975.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

Kálóczy Katalin: De azt végképp nem értem, hogy Novák József helyére miért téged szemelt ki Maróti Andor?

Gelencsér Katalin: Nem tudom. Komolyan mondom, nem tudom. Tőle kellene megkérdezni. Csak azt tudtam, hogy valakinck, aki történelem szakon is végzett, tanítania kell a közművelődés történetét. Egyszerűen feladatot kaptam, hogy először a levelező, aztán a nappali tagozaton tanítsam. Újfalu Gábor úgy emlékezett rám, hogy bejött az órára egy nyüzüge, vékony nő, és leterítette őket azzal, miket követel, meg hogyan ad elő. Délelőttöként még a Török Ignác Gimnáziumban tanítottam. Maróti Andor mindig sokat beszélgetett a hallgatókkal, érdeklődött tevékenységük, szakmai orientációjuk iránt. Tudta, hogy nemcsak tanítom, de megtanítom a népeket. Ebből az óraadói, levelezős időszakból szerezte az információit rólam, amikor egyszerre voltam az ELTE BTK oktatója, más szakokon pedig a hallgatója. Tanultam 3-3 évig a magyar és a pedagógia szakot. Vizsgáztattam, szigorlatoztattam, közben felrohantam kollokválni a pedagógia tanszékre, és aztán visszajöttem vizsgáztatni. Ez egy tüneményes történet.

Kálóczy Katalin: Hogy zajlott eközben a magánéleted?

Gelencsér Katalin: Sehogy. Reggel elrohantunk otthonról. Este találkoztunk.

Kálóczy Katalin: Érzékelhető ma is, mennyire részt vesztek egymás munkájában.

Gelencsér Katalin: Kálmán vesz részt az enyémben, felhívja figyelmemet dolgokra, hírekre. Ez mindig így volt.

Kálóczy Katalin: Amikor a beszélgetésünkre készültem, rájöttem, rólad nem lehet eldönteni, hogy teremtmény-alkotó vagy fenntartó-őrző típusú ember vagy-e. Teljesítményedben mindkettőre találunk példát.

Gelencsér Katalin: Két nagy típusba szoktam a kollegáimat sorolni. Az egyik a proaktív, a másik a reaktív. Én mindig az utóbbiba tartoztam. Adódott egy feladat, s akkor én megpróbáltam annak minden elemét, meghatározó tényezőit, a környezeti kultúráját körbejárni. Ez abból a szorongásból fakadt, hogy olyan otthonról hozott tudással nem rendelkeztem, amellyel a feladatot letudhattam, gyorsan „loknhettem” volna. Amit tudtam, az iskolában, a kiegészítő tagozatos egyetemi hallgatóimtól tanultam. A képzésbe otthonról az adottságaimat, az eszemet vittem. Attól a félelemtől vezérelve, hogy nem fogom jól megoldani, alaposan körbejártam minden feladatot, mögé néztem, alá mentem.

Kálóczy Katalin: Tudatában voltál ennek?

Gelencsér Katalin: Belső késztetésem volt erre. Nem a mindenkorai főnöknek akartam én megfelelni, hanem az ügynek, amelynek a megoldása valamiért éppen rám volt bízva. A főnökeimmel nagyon sok konfliktusom volt. Úgy 38-39 éves koromig nagyon nehéz lehetett a főnökömmé lenni. Sokat tanultam, nagyon benne voltam a legfrissebb pedagógiai, történelmi, irodalmi történésekben. Változóban is volt a történelemszemlélet. (Bár kevésbé, mint később. Mert aztán teljesen újra kellett tanulni az egész történelmet. Ami egészen drámai volt. Bele is rendültem: mi minden marhaságot kellett nekünk bevágni!) Voltak nagyon jó főnökeim, akikkel kiválóan tudtam dolgozni. Ilyen volt például a gödöllői gimnáziumban Sinka Imre igazgató úr, aki meghívott tanárnak. Ragyogóan tudtunk együtt dolgozni. Az ELTE BTK-n Maróti Andor kertjében azért tudtak nagyra nőni a fenyőfák, mert engedte: fel-

adatot adott, és hagyta, hogy végezd. Elfogadta az általam képviselt szemléletmódot, de elfogadta Király Jenőét, Bujdosó Dezsőét, Talyigás Katalinét, Vankó Ildikóét, Heleszta Sándorét, Török Ivánét¹⁶ is. Hagyta az autonóm személyiségeket létezni. Ide sorolom az ELTE TFK-ról a kiváló jelenlegi tanszékvezetőt, Szabóné Molnár Annát is. Vagy Kecskés Józsefet, a gödöllői Petőfi Sándor Művelődési Központ régi igazgatóját. Először elképedt azon, hogy miket találok ki, utána pedig buzdított és leste, meg tudom-e valósítani.

Kálóczy Katalin: Az ügyeket, amelyeket szolgáltál, mások fogalmaztak meg neked, vagy az élet sodorta eléd s választottál?

Gelencsér Katalin: Mások. Fogalmazzunk így, hogy mások.

Kálóczy Katalin: Idesorolod például a Családóvó Nyári Egyetemem is?

Gelencsér Katalin: Nem, az a saját ügyem, felismert tennivalóm volt. Vannak proaktív területeim is. Amikor 1989-91. között a minisztériumi közművelődési főosztálya azt hirdette a népművelésről, hogy elavult állami feladat, a tennivalókat a civil szervezetekre kell bízni stb., az egyetemen még folyt a népművelés szakon az oktatás. Már csak negyed- és ötödévesek voltak. A néptelen tanszéken adjunktusként létezni maga a reménytelenség. Ezért 1991-ben úgy döntöttem, hogy otthagynom az egyetemet. Megnézem a vidéki valóságban: tényleg úgy van-e, hogy az iskolán kívüli képzés, önképzés önkormányzati támogatására nincs igény, úgy van-e, ahogy a minisztériumi szakfőosztály azt hirdeti. Kecskés József Gödöllőn elfogadott munkatársnak. Meggyőződtem arról, hogy azoknak, akik a közművelődésről locsognak, fogalmuk sincsen arról, mennyi a feladat. Akkortól lettem proaktív, s váltam kezdeményezővé a közművelődés területén.

A közművelődési törvény¹⁷ előkészítéséhez 1991-ben fogott hozzá Kovalcsik József minisztériumi főosztályvezető irányításával egy szakértőkből álló testület. Mi, Kecskés Józseffel megalkottuk a közművelődési tevékenységek lehetséges változatait, amelyek gyakorlatilag szó szerint bekerültek a törvény 76. §-ába. Komoly, konstruktív korszak volt a művelődési központ életében és számomra is, én pedig akkor nagyon proaktív voltam. Beláttam, hogy meg kell találni az önkormányzatok önállóan választható közművelődési tennivalóinak alternatíváit, s ahogyan Gödöllőn is: a helyi közösségeket, a helyi közvélemény-formáló embereket. Egy lemondott városi képviselő helyett bekerültem a képviselő-testületbe is. A kulturális bizottság vezetőjeként jó kapcsolatot tudtam kialakítani Gémesi György polgármesterrel. Az ötleteim jó részét meg tudtam valósítani, persze nem mindent. Így is 10-12 órát, rengeteget dolgoztam, soha annyit nem, mint Gödöllőn. Kiagyalni, pénzt szerezni, utánajárni, megszervezni, megvalósítani... Volt néhány telitalálatom. Sikerükre máig nem tudok racionális magyarázatot. Ilyen volt például a Pilinszky-sorozat. Egyszer bejött hozzám az akkori országgyűlési képviselő, Roszik Gábor titkárnője, hogy itt van „a Kuklay Tóni”. Nem tudtam, ki ő. Aztán megérkezett Kuklay Antal katolikus plébános, a Miskolc mellett lévő

¹⁶ Dr. Török Iván tudományos kutató, 1973 és 1976 között, majd 1981-től az ELTE BTK Közművelődési Tanszéki Szakcsoport tanára. Szaktárgyai: pszichológia, művelődésszichológia.

¹⁷ Az 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a műzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

Köröm község elárvult plébániájáról. Nyútt öltözetben, szakadt aktatáskával, amelynek a fogóját ő drótozta meg. Akkoriban jelent meg a Pilinszkyról szóló könyve A kráter peremén címmel, a Szent István Társulat gondozásában. Leültettem, megteáztattam és megkérdeztem, nem akarna-e egy Pilinszky-sorozatot tartani, kéthetenként egyet-egyet, összesen öt alkalommal. Megállapodtunk. Akkor irodalmi sikerrel egész életemben nem találkoztam. A száz férőhelyes nagyteremben 150-en voltak, az ablakon kívülről is bekönyököltek. A budai gimnáziumokból csapatostul jöttek a kölykök Kuklay Antal után. Nekem – az egész magyar szakon végzett tanulmányaimat beleértve – nem volt nagyobb irodalmi élményem ezeknél az estéknél. Döbbenetesen szép élmény volt! Utána Domokos Mátyással¹⁸ szerveztem a következő sorozatot Weöres Sándorról. Kettejük karaktere között nagyon nagy volt a különbség. Kuklay Antal ihletett hevületű, Domokos Mátyás racionális volt. Ezért a második sorozat nem hatott olyan elemi erővel. Rengeteget tanultam tőlük.

Elkezdem építeni Gödöllőn a város legendás híri tanárainak a kultuszát is. Először egy zseniális tehetségű énektanárt köszöntöttünk, Winkler Nándor tanár urat, aki hihetetlenül impulzív, szeretetreméltó, elképesztő adottságokkal rendelkező személyiség volt. Utána egy testnevelő, Lencsés Rezső következett. Engem mélyen megrendített a történetük. Mindketten a Felvidékről elűzött magyar értelmiségiek voltak. Gödöllő akkor még falu volt, ahol megtalálták a helyüket, beilleszkedtek: tanári állásuk és nagyon jó igazgatójuk lett. Mindkettőnek aurája volt, kultúrát sugároztak, nem tantárgyakat tanítottak, és ezt a gyerekek így is élték meg. Utánuk két irodalomtanárnak szerveztem ilyen programot.

Később a korszak legjelentősebb tudósaival – pl. Ancsel Évával, Nyíri Tamással és ifjúságszociológusokkal – szerveztem országos beiskolázású művelődésantropológiai, ifjúságantropológiai szemináriumokat, amelyekhez szöveggyűjteményeket is készítettem.

Kálóczy Katalin: A proaktivitásodat tehát a közművelődés „termelte ki” és az folytatódott a jogszabály-előkészítő munkában...

Gelencsér Katalin: Magától értetődően. A kulturális törvény előkészítésében az egész közművelődési főosztály részt vett, de többen nem rendelkeztek aktuális helyi tapasztalattal. 1994-ben mentem a minisztériumba, ahol a közművelődési tevékenységi formák már említett meghatározása miatt számoltak velem. Az akkori munkatársaim zömét korábban tanítottam, beleértve az akkori főosztályvezetőt, Striker Sándort is. Igazgatási ismereteket is tanítottam az ELTE TFK művelődésszervező szakán, ezért arra gondoltam: jó lenne, ha a hallgatóknak lenne valami fogalma a minisztérium feladatairól, struktúrájáról. Ezért meghívtam Striker Sándort. Megígérte, de aztán Kerekes Lászlót, helyettesét küldte maga helyett, aki meg is érkezett egy szál fréziával, s szellemes, jó áttekintést adott arról, hogy milyen feladatokkal kell megbirkóznia a kulturális minisztérium szakmai főosztályának... Ezt követően kaptam meghívást a minisztériumba, ahol közvetlen főnököm Kerekes László lett. Nagy tapasztalatú, kiváló eszű, remek humorú ember volt, akitől sok szép feladatot kaptam. Nagyon becsültem. A főiskola

¹⁸ Domokos Mátyás (1928-2006.) szerkesztő, kritikus, irodalomtörténész.

csak azzal a föltétellel akart elengedni, ha továbbra is megtartom művelődéstörténeti óráimat. Szabóné Molnár Anna tanácskezelő ebben konzekvens volt. Az ELTE személyzeti osztályán azt kérdezték: „Egyszer már elmentél Gödöllőre és viszszaajöttél, mert tanár vagy. Már megint hova mész?”

Kálóczy Katalin: Milyen ambíciókkal érkezettél a minisztériumba?

Gelencsér Katalin: Engem Striker Sándor azért hívott, hogy legyek a gazdája a képzési ügyeknek. Így is lett, de közbejött a közművelődési törvény megalkotásának ágas-bogas feladata, túl az egyéb főosztályi teendőkön. Legalább 85 szövegváltozatot gépeltem bent vagy itthon, itt, ott, amott. Hol ez kötött bele, hol az, hol a minisztérium társosztályai, hol Vadász János, a KKDSZ¹⁹ akkori elnöke. Hihetetlenül kemény munka volt. Magyar Bálint²⁰ nagyon törekedett arra, hogy a minisztérium négy kulturális területének szabályozását egy törvénybe belezupálja, mert különben nem tudta volna keresztülvinni. Szorosan kellett együttműködni a könyvtári, a múzeumi és a levéltári osztállyal, akik maguk is sokat tettek a törvényért. Erőfeszítéseket kellett tennünk azért is, hogy a közművelődésről szóló rész fogalomhasználata kompatibilis legyen az európaival, s közben az önkormányzatok és a közművelődési szakma számára egyértelmű és érthető legyen.

Kálóczy Katalin: A pedagógus Katalinból szervező Katalin lett.

Gelencsér Katalin: Igen, igen, tehát 1959-től 1991-ig pedagógus voltam: tanító néni, tanár néni, egyetemi tanársegéd és adjunktus. A minisztériumban személyes munkaköri feladatként az Országos Képzési Jegyzékben szereplő középfokú és felsőfokú közművelődési szakember és a kulturális menedzser szakképzés képesítési követelményeit kellett kidolgoznom. Nagyon sok feladat volt ezzel, az egyeztetések, a viták miatt közel másfél év alatt lett belőlük miniszteri rendelet²¹. Bár akkoriban nem volt elvárás, mégis igen fontosnak tartottam, hogy legyen egy törzsmódul, amelyre alternatív módon rá lehessen építeni különféle egyéb szakirányú elemeket, szám szerint nyolcat: a gyermek- és ifjúságvédelemtől kezdve, a művelődésszervezésen át, az időskorúak problémáig. Hihetetlen jó partnereket találtam a civil szervezetek között. Ez nagyon nagy élmény volt. Az államigazgatás és a civil szervezetek közötti sok korábbi konfliktus után ezen a területen igen konstruktív együttműködés alakult ki. Ezzel az érettségire és felsőfokú végzettségre épülő OKJ-s közművelődési szakkal a kistéleplések önkormányzatainak tudtunk segíteni, akiknek a felsőfokú végzettségű szakember megfizetésére nem lett volna pénzüik. A művelődés közös élményei iránt elkötelezett emberek viszont – megszerezve a közép- vagy felsőfokú szakképesítést – el tudták látni a területet.

¹⁹ Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete, elnöke Vadász János volt 1989-2002. között.

²⁰ Dr. Magyar Bálint, 1996 és 1998. között művelődési és közoktatási miniszter.

²¹ 2/1996. (I. 19.) MKM rendelet a szakmai követelmények kiadásáról szóló 16/1994. (VII. 8.) MKM rendelet módosításáról; 9/1996. (VII. 31.) MKM rendelet a szakmai követelmények kiadásáról szóló 16/1994. (VII. 8.) MKM rendelet kiegészítéséről; 15/1996. (XI. 14.) MKM rendelet a szakmai követelmények kiadásáról szóló 16/1994. (VII. 8.) MKM rendelet kiegészítéséről.

Az önkormányzatokat megerősítettük, a szakembereknek egyrészt új elméleti - módszertani ismereteket adtunk, másrészt megcsillantottuk előttük továbbképzési lehetőségeiket is. Ez volt az én első sikerem a minisztériumban. Nagyon kemény ellenállásba ütköztem, és nagyon kemény konfliktusokba keveredtem, amelyeket zömükben én keltettem. Nem fő okosként kellett volna elindítanom az elfogadtatási folyamatot, hanem tudomásul véve, hogy az OKJ-s szakképesítés jogi érvényesítésének során bizonyos intézményekhez, szakmai követelményekhez kőkeményen alkalmazkodnom kell. De végül is minden sikerült, a három, szakképesítésről szóló 1996-os rendelet gyönyörűen beállt. Az egyik érettségizetteknek ad szakképesítést, a másik kettő pedig a mezőgazdasági, közgazdasági, műszaki és egyéb, tehát nem szakirányú képzésben végzett egyetemi, főiskolai végzettségűeknek ad olyan képzést, amellyel elláthatnak igazgatói, vezetői, illetve beosztotti munkakört a közművelődés intézményeiben. Hozzá kell tennem: engem mélyen megrendített az a tény, hogy azok, akiket mi tömegesen ruháztunk föl művelődésszervező, népművelő, egyéb szakmai képesséssel, nem mindig vállaltak konkrét művelődésszervezői munkakört. Viszont agrármérnökökből, műszaki mérnökökből például – akik rájöttek, hogy életük értelmét nem az eredeti szakmájukban találják meg – gyönyörűséggel lehetett kompetens, legalisan alkalmazható és mindenféle tekintetben a közigazgatási eljárásnak megfelelő szakembereket nevelni. Mert ők maguktól váltak azzá, az OKJ-s bizonyítvány csak legitimmé, illetve lehetővé tette, hogy ők ezt a munkát végezzék. Mondok egy példát az ilyen „szakemberre”. Kaposi László a magyar drámapedagógiai oktatás prominens, európai hírű képviselője. Agrármérnök, sohasem járt bölcsészkarra, egyszerűen csak rádobhant arra, hogy a 10-18 éves fiatalok miféle belső értékválságon, alakuláson és önépítésen mehetnek keresztül, és erre ráépítette a maga drámapedagógiai módszerét. Zseniális, amit csinál. Olyan egész emberek kerülnek ki a keze alól, akiknek nemcsak identitásuk, öntudatuk, értékrendjük van, de közvetíteni valójuk is. Azt gondolom, ez egy külön adottság. Mert vannak érdeklődő, jó tanárok, akik beszívják ezt a fajta tudást, mint a szivacs, örülnek is neki, használják, de nem adják tovább. A Kaposi-féle szisztéma országos szervezetté nőve gyönyörűségesen folyamatos önképzést indukál.

Kálóczy Katalin: Visszatérve a minisztériumhoz: nem volt-e nehéz megszokni a hivatal világát?

Gelencsér Katalin: Az aktuális gondolataimat, az elképzeléseimet a főnökeim – Striker Sándor, Kerekes László – és a kollegáim, akik közül többen a tanítványaim voltak, elfogadták. Hitem szerint egy minisztériumban strukturálisan átgondolt, folyamatosan építkező rendszerben a közigazgatás jogi és támogatási normáit úgy kellene tervezni évről évre, hogy az kiszámítható legyen azok számára, akik ennek majd az élvezői lesznek. Utólag is megrendít, mennyire nem így volt. Folyamatosan ad hoc feladatokat oldottunk meg, a tömegével érkező levelek határidős megválaszolása kész vesszőfutás volt. Nem azzal foglalkozhattál, amivel igazából kellett volna: például a képzési rendeletek hatékonyságával, hol vezették be, hányan tanultak, mit tanultak meg, hogyan, miként. Ezt sohasem tudtam fölmérni, mert nem volt rá idő. Nagyon sokat tanultam abból, hogy egy-egy jogszabály-előkészítés során milyen önérvényesítő szervezetek milyen okos, vagy életképtelen érvekkel és milyen céllal jönnek elő. Ez sem mindig olyan magától értetődő, mint

ahogy az ember ezt gondolja. Utána „kitalálódott”, hogy a pedagógusok hétvévenként kötelező, szervezett továbbképzésének analógiájára készüljön rendelet a kulturális szakemberek szervezett továbbképzésére is. Ez volt a negyedik miniszteri rendelet²², amelynek a kimunkálásával rengeteg időt töltöttem.

Kálóczy Katalin: Te fogalmaztad meg a rendelet szövegét?

Gelencsér Katalin: Igen. Jóllehet az egyeztetések során sok minden más is belekerült, de nekem kellett elfogadnom, jó-e. Ha nem – akkor nem fogadtam el. Ez nagyon jó munka volt, a proaktivitásaim közé tartozik. Nagyon jó partnerem volt benne Rónai Iván kollegám. Azt az alapszöveget, amelyet a közművelődési szakemberek szervezett továbbképzéséhez megalkottam, gyakorlatilag átvették a közgyűjteményi intézményi rendszerek is, mivel egységes normatíva vonatkozott azokra a kulturális szakemberekre, akik a közművelődési, a könyvtári, a múzeumi, a levéltári területen tevékenykedtek.

Két minisztériumi akkreditációs bizottságot alapítottam és működtettem 7 éven keresztül: a Közművelődési és a Levéltári Akkreditációs Bizottságot. Az összes, ezzel kapcsolatos szervező, intéző, népszerűsítő, jogi, minősítő és egyéb munkát én végeztem. Egy-egy ügyirat valójában 16 dokumentum, levél stb. elkészítését jelentette. 7 év alatt elértem, hogy a közművelődésben dolgozók számára továbbképzési lehetőségként közel 150 akkreditált program állt rendelkezésre. Gyakorlatilag mindenki azt választhatott – a beszédtechnikától az elektronikus távtanulás programjáig –, amit akart. Sajnálatomra a szervezett továbbképzésre igényelhető normatíva egyre kevesebb lett az évek során. Azt pedig végtelen elkeseredéssel olvastam, hogy az általam megalkotott továbbképzési rendelet módosításába olyan új paragrafus került, amelynek alapján az évi 10-20 ezer forint körüli fejkvótából az egyszemélyes közművelődési intézmények dolgozói nem képesek igényes továbbképzést vállalni. Végtelenül sajnálom, hogy így alakult, mert ez azt jelenti, hogy 1700 település kiesett ebből a jól kitalált, európai szintű továbbképzési rendszerből.

Kálóczy Katalin: Követed, hogy mi lett ezeknek az általad, vagy jórészt általad létrehozott jogszabályoknak a sorsa?

Gelencsér Katalin: Időnként a kollegáimmal kapcsolatba kerülök és hallok erről. De nem a minisztériumból kapom a rossz jelzéseket, hanem a megyei és a nagyobb városi művelődési központok vezetőitől.

Kálóczy Katalin: Hogyan lettél főosztályvezető?

Gelencsér Katalin: Striker Sándor, kiváló eszű, ragyogó kapcsolati tőkével rendelkező vezetőnk elment Londonba, Magyar Kulturális Intézetet létesíteni. Helyettesítették. Aztán egy reggel hívatott engem Visy Zsolt helyettes államtitkár úr: ő úgy gondolja, hogy én mint az ELTE TFK mellékállású docense, el tudnám látni ennek a főosztálynak a vezetését. Erre engem most föl is kér. Azt válaszoltam, hogy hazamegyek és megbeszélem a hitvesemmel. Azt is hozzátettem, hogy – bár használható tudásom van a közművelődésről, de – nemzetközi kapcsolatokban nem vagyok kompetens, ezért úgy gondolom, ide olyan ember kellene, aki néhány nyelven tud, de legalább an-

²² 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról.

golul vagy németül. A másik ötletem az volt, hogy nevezze ki Kerekes Lászlót főosztályvezetőnek, aki akkor már 20 éve tevékenykedett kiválóan főosztályvezető-helyettesként. Visy Zsolt államtitkár úr azonban a hites uramhoz küldött...

A megbízatást végül egy bombairadó közepette vállaltam el, mivel arra értem be a minisztérium épületébe, hogy éppen kitessékelnek onnan mindenkit a Kossuth térre, és várják a tűzszerszereket. Jött velem szemben Visy Zsolt helyettes államtitkár úr is, kérdezte mit mondott a hites ura? Azt, hogy jó, próbáljuk meg. Két évig töltöttem be az így kapott főosztályvezetői állást.

Kálóczy Katalin: Tudtad, mit vállalsz? Vissza tudod idézni az akkori gondolataidat, elszántságodat?

Gelencsér Katalin: Azt gondoltam, hogy egyrészt rendszeren végig tudom vinni a továbbképzési rendszert, másrészt egy sereg olyan pénzhez jutok, amelyet közvetíthetek az öntevékeny, amatőr művészeti együtteseknek. Megvallom őszintén, hogy a Magyar Művelődési Intézettel kapcsolatban is voltak elképzeléseim. H. Kovács Éva közreműködésének, később a mostani főigazgató-asszonnyal, Borbáth Erikával való együttműködésének hála, tanár koromban jó kapcsolatom volt az intézettel. Leginkább a képzési területen voltam hatékony, s az összes könyvem megjelenésében szerepe volt a Magyar Művelődési Intézetnek. Szerettem volna, ha az intézet a civil szervezetek felé fordul (korábban sok konfliktusunk volt néhány nagyhangú civil szervezettel), elsősorban a kis székhelyeken működő amatőr szervezetek felé, így állt volna fel a közigazgatás, a módszertani irányítás és a társadalmi szféra együttműködése. Még az is megfordult a fejemben, hogy olyan stúdiókat találjunk ki – zömében a pedagógusoknak –, amely az alapképesztéseket szakirányú továbbképzési szakokkal (amatőr színjátszó, énekkarvezető, képzőművészeti kör-vezető stb.) kibővíthetve használhatóvá tennék. Tehát, hogy a kompetencia kicsit növekedjék azon a területen. Ha mondjuk egy tanító, aki énekkart vezet, karvezető képzésen vesz részt, akkor megmarad a tanítói végzettsége, de lesz hozzá egy felsőfokú szakirányú továbbképzési szakja arról, hogy énekkart vezethet. Ettől mindenki gazdagabb lesz, ő is meg mi is. És akkor a továbbképzési rendszerbe is bele tudjuk valahogy szuszakolni. Ilyen terveim voltak. Ezekből természetesen semmi sem valósult meg. A felsőoktatási törvény csak azon intézményeknek engedi meg az ilyen szakirányú továbbképzést, ahol ilyen irányú szakképzés van. Tehát például az énekkarnál a Zeneművészeti Egyetemen. Azok meg fűtyülnek az amatőr mozgalomra... Tehát gyakorlatilag ezen elvéreztem. Legutóbb a bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskola próbálkozott ezzel. Az illetékes előszűrő hatóság azzal utasította el a kérelmet, hogy ott csak tanítóknak, óvónőknek lehet a szakirányú felsőfokú szakképzést megszervezni. Aki – mondjuk – énekszakos tanárként végzett Egerben, az nem iratkozhat be Bajára. Sebestyén Márta 50. születésnapjából kiderült, hogy népdalénekes-képzés sincs Magyarországon. Ebből a tervből tehát nem lett semmi.

Az én főnökeim: Hámori József miniszter úr és Visy Zsolt helyettes államtitkár urak²³ voltak, akik korábban egyetemi tanárként dolgoztak együtt Pécsen. Intelligens, kulturált légkör vette körül őket, nagyon-nagyon jó csapatmunkákban vehettünk részt. Akkora lehetőségeket és szabadságot kapott a köz-

művelődési főosztály, amennyit a gazdasági madzag engedett, minden kezdeményezésünkben partnerek voltak.

2000-ben Várhegyi Attila politikai államtitkár – akiről később kiderült, hogy köztörvényes bűnöző – először azt intéztette el, hogy beosztása alól felmentsék Hámori József miniszter urat, az akadémikust, utána több főosztályvezetővel együtt engem is.

Kálóczy Katalin: Milyen okok lehettek a háttérben?

Gelencsér Katalin: A vezetői munkakör megszüntetését nem kell indokolni. Várhegyi Attila számtalanszor hozta lehetetlen helyzetbe Hámori József miniszter urat. Akkoriban zajlott a Nemzeti Színház „gödör” ügye. A politikai államtitkár úr behívta a minisztériumba a sajtót és nyilatkozott a már azóta megépült Nemzeti Színház mai helyéről, Hámori József miniszter urat pedig kiküldte az Erzsébet tér sajtószámbájához. Hámori Józseffel nem közölte, hogy mit nyilatkozott közben a minisztériumban a sajtónak, s amikor a miniszter úr visszatért, az újságírók által feltett kérdésekre nem tudott „közös vélemény alapján” válaszolni. Elképesztő eljárás volt.

Kálóczy Katalin: Neked voltak nyílt konfliktusaid?

Gelencsér Katalin: Nem. Pontosabban van egy ezzel kapcsolatos, nagyon érdekes történet. Ez konkrét előzmény. Jó, hogy rákérdezted, különben elfelejtettem volna. A XI. kerületben, tehát Kelenföldön akkoriban Juhos Katalin volt a polgármester, aki a két kelenföldi közművelődési intézményből kettőt hirtelenjében meg akart szüntetni, és valami áruház céljára átadni a területet. Az ilyen megszüntetésekhez az akkor érvényes törvények szerint ki kellett kérni írásban a minisztérium véleményét, ami nemleges volt. Ezután Juhos Katalin polgármester asszony két, XI. kerületi fontos embert küldött hozzám, hogy rábeszéljenek: ha mind a kettőt nem is, de legalább az egyiket megszüntethessék. Szakember kollegáim véleményét figyelembe véve ehhez nem járultam hozzá.

Juhos Katalin megüzente nekem a Magyar Rádió 168 óra c. műsorán keresztül, hogy a feladatom elvégzésére alkalmatlan ember vagyok, ezért le fog váltatni engem. Meg is történt. Kéthárom hét múlva került sor Hámori József miniszter úr felmentésére. A miniszter úrnak még feladatai voltak december 31-ig, és amikor Várhegyi Attila alá akarta íratni vele a főosztályvezetői kinevezésem visszavonásáról szóló papírt, nem volt hajlandó aláírni, mert elégedett volt az általam, általunk végzett munkával. Végül 2001. január végén, Várhegyi Attila aláírásával kaptam meg a fölmentési nyilatkozatot. Amikor Várhegyi Attila bírósági pere befejeződött, s ezáltal parlamenti munkája ellehetetlenült, akkor a Fidesz Juhos Katalint delegálta Várhegyi Attila listás helyére...

Két ragyogó helyettes államtitkára is volt akkor a minisztériumnak: Baán László és Pröhle Gergely²⁴. Mind a ketten beszéltek velem, jelezték, hogy nem tartják méltányosnak, ami velem történt, de nem tudnak mit tenni. Akkor fölmondtam, de fölmondásomat csak feltételekkel fogadták el. Így kerültem 2000-től a képzési ügyek referenseként szerződéses munkaviszonyba a minisztériummal.

Javaslatot kértek tőlem az új főosztályvezető személyére, amit el is fogadtak. A feladattal Óváry István kollegámat bízták meg, aki az elmúlt tizenegynéhány évben a leghosszabb ideig regnáló főosztályvezető volt, 6 évet töltött ebben a munkakörben. Előtte kétévenként változtak a személyek.

²³ Dr. Hámori József 1998-1999. között a nemzeti kulturális örökség minisztere, Dr. Visy Zsolt helyettes államtitkára volt.

²⁴ Dr. Baán László 1998-2000. között a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma gazdasági helyettes államtitkára, Pröhle Gergely pedig 1998-1999. között közigazgatási államtitkára volt.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

Kálóczy Katalin: Ezek után nehéz ilyet kérdezni, de mégis: mi a fősztályvezetői időszakod summája?

Gelencsér Katalin: Az volt a szerencsém, hogy Török József²⁵ mindig megrendezte Szegeden a Közművelődési Nyári Egyetemet, és a Népművelők Egyesületének, a megyei művelődési központok szervezeteinek voltak olyan fórumai, ahova gyakran meghívtak fősztályvezetőként is, később is. A szakma aktív embereinek közel felét tanítottam. Vagy így, vagy úgy. Vagy főiskolásként, vagy kiegészítő szakosként. Közöttük nem fősztályvezetőként, hanem hiteles szakemberként informatív-va, fontossá tudtam tenni magam. Nézetem szerint a közművelődési szakma differencia specificája a kulturálódás ügyének szolgálata, a hivatás, a küldetés. Nem hiszem, hogy csak menedzsernek, kultúra-közvetítőnek kell e terület munkásának lennie. Szakcikkekben ennek helyi, települési meghatározóit, szakmai követelményeit pontosan megfogalmaztam. Hiszem, hogy az olajos padló, néhol még olajkályhás fűtésű, reménytelen külsőségekkel jellemezhető terekben – az önkormányzatok által fenntartott kultúrotthonokban – még mindig össze akar gyűlni 30 - 40 asszony, hogy énekkarban daloljon. Még mindig össze akar jönni 10-15 gyerek, aki amatőr színjátzó munkában akar részt venni, még mindig van 6-8 olyan gyerek, aki ott mondja el azt a számára fontos verset, amelyet a magyarórán senki sem kér. Tehát, hogy az emberi élet nyomorúságában a szimbólumoknak, a társas együttlét örömeinek ezek a szerény feltételű intézmények ma is az otthonai, a gazdái. Lehet, hogy ezeknek a közművelődési intézményeknek a vezetői link alakok, hogy mindenféle bajuk van saját magukkal, az étellel és a világgal, de a tehetség közismertté tételét még mindig csak ők és a lehetőségekhez képest nagyon jól teszik.

Magyarországon 2000-ben 120000 fő vett részt a kórusok munkájában, jeles közösségeik rendszeresen a kórus világfesztiválok győztesei. Magyarországon, a Kárpát-medencében, évi rendszerességgel rendezik meg a költőkről elnevezett tematikus versmondó versenyeket: József Attila, Radnóti Miklós, Rátkó József stb.

A 75 éves szerencsi asszony eljön Versecgyházra, hogy elmondja az Anyám fekete rózsá országos találkozó a legújabbban megtanult versét. Azt mondja, ha ez nem volna neki, már régen alulról szagolná az ibolyát. Tehát azt gondolom, hogy a kultúrának és az emberi lét minőségének – ami nem műveltség-től, nem iskolázottságtól, hanem tehetségtől, adottságtól, belső készítetéstől függ – ezek a „gyakran reménytelen körülményekkel jellemezhető terek, intézmények” a bábái.

Nem tudok jobbat mondani, mint azt, hogy ez a szegény vidéki társadalom itt, ezeken a fórumokon fejezi ki azt, hogy igénye van a személyesen átélhető, nemesebb kultúrára. Ezeken a fórumokon mindig érzelmes volt a mondandóm is, mert ezen igény jelentőségét, hitét próbáltam mindig méltányolni. Abban akartam megerősíteni a kollégáimat, hogy az az ügy, amelyet szolgálnak, nem közigazgatás, nem közalkalmazottság, nemcsak álláslehetőség, hanem egy minőségileg teljesen más életfeladat, amelyben azon személyiségek, akik összehozzák, biztosítják, generálják a közösségi művelődést: jótékony tényezők, eszközök. Bevezetik az embereket a közösségi művelődési lehetőségek világába, pénzt szereznek nekik, apjuk, anyjuk annak a kis közösségnek, amelytől az élhetővé válik.

Kálóczy Katalin: Óhatatlanul eszembe jut, hogy az üzleti világ létrehozott egy szakmát, egész más céllal, amelyet úgy hívnak: rendezvényszervezés. S az éppen azt nélkülözi, amit itt körbejártál, hogy érzelmi töltése van...

Gelencsér Katalin: A kulturális törvénynek a közművelődésről szóló részében ezek a dolgok eléggé racionálisan, de nem üzletközpontúan vannak meg. A szakma link is egy kicsit, mert megteheti, műveletlen is egy kicsit, mert nem eléggé műveljük ki őket, de aki azért egyszer bekattan ebbe a dologba, azért az nem nagyon megy el onnan. Akik elmennek, nem találták meg benne a személyes feladatot, az úgy értelmét.

Az, amit a karitásról gondolsz, az talán nem pontosan ez a fogalom, de értem, hogy mire kérdezel. Nem gondolom, hogy a művelődésszervező népboldogító: Nem erről van szó. Nem ő „boldogít”, hanem az énektanár, a képzőművész tanár, a fiatalokkal foglalkozó tábortartó. Neki ennek az egésznek a háttérében levő rendszert kell működtetnie. Ám ha nem hisz abban, hogy az szükséges, akkor el tudja linkelni.

Kálóczy Katalin: Nem ejtettünk még szót a szociális illetve a karitatív tevékenységről. A nem intézményhez köthetőről is és a nem hajléktalanhoz köthetőről is. Hihetetlen fogékony-sággal érzed meg, hogy a másik ember bajban van. És az érzékenységed aktivizálódása után mindig megtalálsz, hogyan kell segíteni, hogyan kell újra segíteni valakit.

Gelencsér Katalin: Vidéki ségemből az is következik, hogy nemcsak nézek, hanem látok is. Hét évig szerveztem családpedagógiai/szociálpedagógiai tábort még a TIT zászlaja alatt, mert csak ott lehetett. Dunakeszi fölött volt egy bérelhető KISZ-tábor, oda a korszak emberi, családi problémák iránt legérzékenyebb kutatóit, gondolkodóit hívtam meg óvónőknek, védőnőknek, gyermekorvosoknak, tanítónőknek, tanároknak. A tábor faházaiban úgy alakítottam ki a lakásbeosztást, hogy egyforma munkakörben dolgozók véletlenül se aludjanak együtt. Mert ha este még csacsognak, akkor az élet különböző területein működők ismerjék meg egymást. A tábor első évének sikere azt hozta magával, hogy Budapesten, a Kossuth-klubban hét évre tanyát vert a már Talyigás Katalinnal együtt szervezett Szociálpedagógiai Műhely semmihez nem hasonlítható közművelődési műfaja. Oda jártak vissza a táborainkban résztvevők. Nekik szerveztünk előadásokat még saját területükön, saját témakörükben is. A résztvevők találták ki, hogy ezekből az előadásokból szervezzünk nyári egyetemet, mert a nyári egyetemről kiadott papír továbbképzésként elfogadható. S akkor ez átkerült Gödöllőre, ahol 1991. és 2003. között, tehát 12 éven keresztül Kecskés József igazgató gondozásával szerveztük meg a Családóvó Nyári Egyetemet. Igen szoros programmal: délelőtt 10-től délig, 2-től 6-ig, este 8-tól 10-ig. Délelőtt nagyelőadások, délután intenzív önképző, önszolgáltató és egyéb programok zajlottak, az esti beszélgetésre olyan személyiségeket hívtunk – ifjúságsegítő önkéntest, papot, alkohol-mentőszolgálatban tevékenykedő embert stb. –, akik valamilyen belső többlettel rendelkeztek. Hihetetlen mély élményeink voltak.

Később megalakult az államilag és önkormányzati szinten működő családsegítő szolgálat rendszere és ötféle szakintézményre szakosodott. A salgótarjáni Népjóléti Főiskolán Török Iván, egykori pszichológus kollégám fogta össze az ezekben dolgozók továbbképzését. Azt gondoltam akkor, hogy ebben a társadalmi probléma kezelésében most már nem a népművelésnek – bocsánat a kifejezésért – van dolga, hanem azoknak az embe-

²⁵ Török József, a Csongrád Megyei Művelődési Központ munkatársa.

reknek, akik éppen ezért kapják egy éven át a fizetésüket. Mi mindig ingyen tettünk mindent. Kecskés Józseffel műveltem a nyári egyetemet, s a hét éven át heti rendszerességgel működő családpedagógiai tábor ügyes-bajos dolgait a Pest megyei TIT munkatársával, Balogh Máriával és Bálványosi Kálmán hites urammal. Ő hurcolta a kenyeret meg mindent, ami még kellett.

A tizenharmadik Családóvó Nyári Egyetem szerveződésének idején már nem voltam Gödöllőn. Pócs Margit, aki Szekszárd városában volt művelődési osztályvezető, úgy gondolta, hogy átviszi oda a programot. Át is vitte, de 30 fővel már nem volt gazdaságos. Szekszárdra már nem ment le a szakma kiválósága a nyári szabadság idején. Gödöllőre is alig tudtam kiimádkozni őket. Mivel az Agrártudományi Egyetem terei, kollégiuma, előadótermei csak július elseje után voltak szabadok, nem rendezhettük más időpontban a nyári egyetemet.

A nyári egyetem 12 évének nagy előadásairól gyönyörűséges anyag van, mindentől videofelvétel készült. Kecskés József őrzi azokat. Wootsch Péter – akit én nagyon szerettem, mert nagyon sokat segített, már a családpedagógiai tábor szervezésében is – mindig nagyon támogatta a nyári egyetemet. Az Ifjúsági és Sport Minisztériumban volt közigazgatási államtitkár a minisztérium megalakulásától. Ő nagyon méltányolta azokat az ambíciókat, amelyekkel a nyári egyetemnek nekifogtam. Egyszer ő maga is tartott előadást. Egy alapítványt is hoztunk létre, ami a testvéri szeretetről szól. Abba az Ifjúsági és Sport Minisztérium fél millió forintot tett az előadók tiszteletdíjára. Pályáztunk ide-oda, rengeteget dolgoztunk azért, hogy megteremtjük a működési feltételeket. Egy-egy ilyen nyári egyetem 2,0-2,2 millió forintba került. Magát az előadótermet egy hétre, kedvezményrel 1 millió forintért kaptuk, a többivel a kiszáradású, a szakmája iránt mélyen elkötelezett emberek részvételi díját próbáltuk csökkenteni. Csodálatos volt a résztvevők összetétele! Volt köztük óvónő, védőnő, tanítónő, általános iskolai tanár, szociális munkás, volt református lelkésztől erdélyi szociális ügyekkel foglalkozó önkéntes munkásig sok mindenki – kivéve a középiskolai tanárokat. Még a művelődési házas korszakomban próbáltam a középiskolai tanárokkal akciót szervezni a drog és más veszélyek ellen. Elhárították: nem vesznek részt benne, ez a gyerek magánügye, a család magánügye. E mögött az a tanári magatartás húzódik meg, amely az osztályteremben becsukja az ajtót, és bent csak Arany János Toldi estéjéről beszél. A gyerekhez egyébként nincs köze. Ezt én nagyon komoly drámaként élem meg...

Kálóczy Katalin: A szociális tevékenységben mi segít téged?

Gelencsér Katalin: Én nem vagyok hívő, csak hívő alkatú ember vagyok. Gyökössy Endréné²⁶, Bandi hácsinál többször megfordultunk, mert őt többször meghívtuk. Ő a református lelkiség gondozásának egyik nagy alakja volt. Tanított a református teológián is, de egyébként újpesti, tehát egy viszonylag proletár környék lelkészeként élte végig a 60 éves lelkési tevékenységét, és 5 gyerkeke volt. Nagyon szeretjük őt. Ő beszélt küldetésről meg feladatáról... Elmesélte, hogy meghalt a gyerekük, de neki el kellett mennie Balatonszárszóra, hogy elmondjon ott valamit. Nem lehetett nem elmenni, miközben tele

volt a lelke fájdalommal. Igen, ha van ilyen az emberben, akkor az mindenben át tudja őt segíteni. Igazolt engem: aki ennyi ember jó ügyén munkálkodik, az igaz ember – függetlenül attól, hogy milyen hitű.

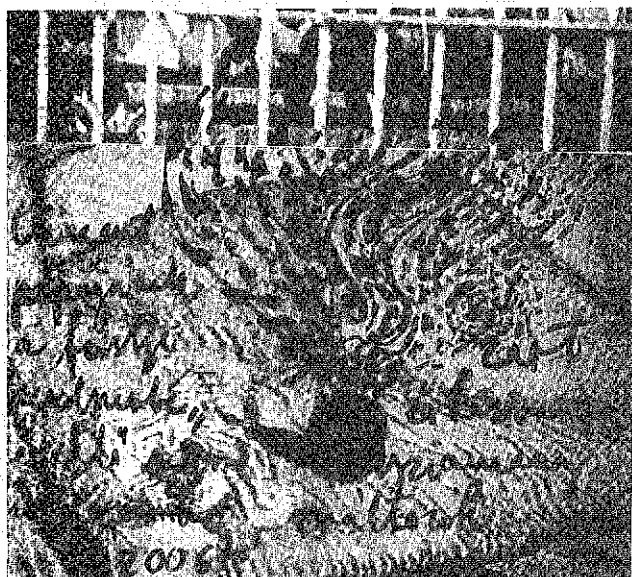
Kálóczy Katalin: Eredhet-e a gyerekkorból bizonyítási szándék?

Gelencsér Katalin: Bennem nem a bizonyítási szándék a domináns, bár valószínűleg bennem van az is. Én sok minden elismerést megkaptam innen, onnan, amonnan, de nem ezek hajtottak. Úgy gondolkodom az emberről, hogy mindegyikben van valami különleges érték. Jóllehet, ez tanári attitűd, de én a kulturális munkában is megélem ezt. Én nagy tisztelettel vagyok ez iránt. Az egyik oldalon azt látom, hogy milyen esendő az ember, a másik oldalon meg azt, hogy milyen gyönyörű: szólni tud, gyönyörű hímzéseket készít, van a szívének intelligenciája, van az eszének intelligenciája, ami nem azonos az iskolázottsággal. A szív intelligenciájával kapcsolatban mindig Németh László gondolatait szoktam megkeresni. Azért imádom az ő írásait, mert a világban lévő jóságot, szépséget fogalmazza meg, ami az emberekből ki tud bontakozni. Most nem mindenkiből és mindenkor jön ki, mert ez most más világ. De néha ez is más arcát mutatja. Mindig akadtak, akadnak olyan kis csapatok, akik képesek a csodára. Én abban akarom mindig megerősíteni a hitemet, a kollegáimét, a tanítványaimét meg a többiekét, hogy ehhez kell lehetőséget teremtenünk. Tudjon az ember örülni, szeressen örülni, szeressen a másikon segíteni, mert ettől az egész világ jobb lesz. És ez nem más, mint maga a – nem iskolai, megint nem iskolai – műveltség: emberi, lelki tapintat, érzékenység, érdeklődés, nyitottság. (Azt mondta Dengelné Csernella Ágnes kolleganóm, aki tanítványom is volt, hogy őt ez a művelődésszervező főiskolai képzés hihetetlen mértékben gazdaggá tette. Rájött, hogy tanulni, tudni öröm. A rossz közérzetét azzal tudja elhessegetni, ha a még további felsőfokú tanulás feladataira gondol. Bár nem biztos, hogy ilyen jó, az emberről és a pozitív társas viszonyairól tanítani akaró iskolát még egyszer fog találni. Ezt jó volt hallani...).

Kálóczy Katalin: Nem fárasztott el a beszélgetés?

Gelencsér Katalin: Nem. Jó szívvel mondom.

Kálóczy Katalin: Akkor folytatjuk.

²⁶ Dr. Gyökössy Endre (1913-1997.) református lelkész – pszichológus (bölcészeti és pszichopedagógiai doktorátus), a gyakorlati teológia kutató professzora.